

УДК 347.1

[https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-6\(46\)-1692-1699](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-6(46)-1692-1699)

Ніщимна Світлана Олексіївна доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри адміністративного та конституційного права Навчально-наукового інституту права, правоохоронної діяльності та психології, Пенітенціарна академія України, <https://orcid.org/0000-0001-7424-7688>

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ВИКОНАВЧОГО НАПISУ В УКРАЇНІ

Анотація. У статті акцентовано на перспективах розвитку інституту виконавчого напису в цивілістичному процесі України. Автором підкреслена значущість цього інституту як інструменту швидкого та ефективного примусового виконання безспірних зобов'язань. Зазначається, що незважаючи на практичну важливість виконавчого напису, існує низка суттєвих проблем, пов'язаних із правовою невизначеністю, обмеженим захистом прав боржника та зловживаннями з боку кредиторів.

Обґрунтовано необхідність удосконалення правового регулювання виконавчого напису шляхом запровадження чітких процедур видачі, механізмів попереднього судового контролю та гарантій для обох сторін правовідносин. Розкрито потенціал цифровізації процесу через створення електронних реєстрів, автоматизацію перевірки документів. Окрему увагу приділено важливості ефективної діяльності органів нотаріату та виконавчої служби й потребі у підвищенні кваліфікації нотаріусів та державних і приватних виконавців.

Автор підкреслює, що ефективність виконавчого напису значною мірою залежить від належного функціонування органів нотаріату та виконавчої служби, що вимагає підвищення їх матеріально-технічного забезпечення та професійного рівня. Обґрунтовується доцільність розвитку інституту медіації як альтернативного способу вирішення спорів до початку примусового виконання, що може знизити навантаження на судову систему та сприяти досягненню взаємовигідних рішень між сторонами.

Запропоновано інноваційні підходи до модернізації інституту виконавчого напису. Аргументується, що імплементація кращих новачій щодо виконавчого напису сприятиме забезпеченню балансу між правами кредиторів і боржників, підвищить довіру до нотаріальних процедур та зменшить навантаження на судову систему.

У статті зазначається, що розвиток інституту виконавчого напису в Україні має здійснюватися з урахуванням принципів правової визначеності, балансу інтересів сторін та впровадження інноваційних підходів, що

забезпечать його ефективність, прозорість та легітимність у системі захисту цивільних прав.

Наголошено на потребі удосконалення інституту виконавчого напису на основі європейських стандартів, з урахуванням українських реалій та інтеграційного правового курсу держави.

Ключові слова: нотаріус, нотаріат, виконавчий напис, стягувач, безспірність боргу, боржник, стягнення боргу, позасудовий захист.

Nishchymna Svitlana Oleksiivna Doctor of Law, Professor, Head of the Department of Administrative and Constitutional Law of the Educational and Scientific Institute of Law, Law Enforcement Activities and Psychology, Penitentiary Academy of Ukraine, <https://orcid.org/0000-0001-7424-7688>

PROSPECTS FOR THE DEVELOPMENT OF THE INSTITUTE OF EXECUTIVE INSCRIPTION IN UKRAINE

Abstract. The article focuses on the prospects for the development of the institution of the writ of execution in the civil process of Ukraine. The author emphasizes the significance of this institution as a tool for the rapid and effective enforcement of undisputed obligations. It is noted that despite the practical importance of the writ of execution, there are a number of significant problems associated with legal uncertainty, limited protection of the debtor's rights and abuses by creditors.

The need to improve the legal regulation of the writ of execution by introducing clear issuance procedures, mechanisms for preliminary judicial control and guarantees for both parties to the legal relationship is substantiated. The potential for digitalization of the process through the creation of electronic registers and automation of document verification is revealed. Special attention is paid to the importance of the effective activities of notary bodies and the enforcement service and the need to improve the qualifications of notaries and public and private executors.

The article examines the prospects for the development of the institution of an executive inscription in Ukraine as an effective tool for the forced execution of undisputed obligations in civil proceedings. Key problems in the application of the institution of an executive inscription are identified, including the lack of proper protection of the debtor's rights, imperfection of procedural norms. A set of measures is proposed to improve the institution of an executive inscription in Ukraine: the involvement of innovative legal approaches, the integration of extrajudicial protection mechanisms, the digitalization of the process, the improvement of legal procedures, and the improvement of the qualifications of notaries and public and private executors. Special attention is paid to the prospects for the development of alternative methods of dispute resolution, in particular mediation. The author

justifies the need to improve the institution of an executive inscription taking into account European standards, which will ensure a balance of interests of the parties, transparency and efficiency of law enforcement.

Keywords: notary, notary office, executive inscription; debt collector, indisputability of debt; debtor; debt collection; extrajudicial protection.

Постановка проблеми. Методологічні засади дослідження перспектив інституту виконавчого напису в умовах трансформації правової системи України, цифровізації нотаріальної діяльності та гармонізації з європейськими стандартами наразі перебувають на етапі становлення. Наукові дискусії здебільшого фокусуються на критичних аспектах застосування виконавчого напису, зокрема – проблемах правової визначеності, відсутності ефективного захисту прав боржника та прогалинах у процесуальному регулюванні.

Недостатньо розробленими залишаються напрями удосконалення інституту виконавчого напису з урахуванням кращого зарубіжного досвіду, а також інтеграції медіаційних процедур у досудовому врегулюванні спорів, пов'язаних із стягненням за виконавчим написом нотаріуса. Відсутність комплексного дослідження, яке б поєднувало цивілістичні, процесуальні та інформаційно-правові аспекти, зумовлює необхідність подальшого наукового вивчення й уніфікації підходів до вдосконалення цього правового інструменту, адже виконавчий напис нотаріуса є настільки багатогранною юридичною конструкцією, що зумовлює необхідність його дослідження з різних сторін [1, С. 107].

Таким чином, існує об'єктивна потреба в теоретичному переосмисленні виконавчого напису як інституту, здатного забезпечити баланс інтересів сторін правовідносин, підвищити ефективність механізмів захисту прав громадян та відповідати умовам сучасної правової держави в цифрову епоху.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Чимало аспектів інституту виконавчого напису, зокрема проблематику його правової природи, функціональне призначення виконавчого напису нотаріуса як особливої форми позасудового захисту цивільних прав громадян досліджували у своїх роботах такі українські науковці, як Ю.В. Глущенко, О.В. Дзера, І.М. Жилінкова, О.О. Підпригора, А.Г. Серветник, Є.І Фурса, С.Я. Фурса, С.В. Щербак та ін.

Метою статті є аналіз проблемних аспектів інституту виконавчого напису та перспектив його розвитку в Україні.

Виклад основного матеріалу.

Інститут виконавчого напису, закріплений у законодавстві України [2; 3; 4; 5], виконує важливу роль у забезпеченні швидкого та ефективного стягнення безспірної заборгованості. Разом із тим, практика його застосування виявляє низку проблем, зокрема щодо захисту прав боржника.

З огляду на прагнення України до євроінтеграції, проводяться реформи в нотаріальній сфері з метою гармонізації законодавства та стандартів з європейськими [6, С. 213].

Україна має потенціал для вдосконалення інституту виконавчого напису, вивчаючи досвід інших країн, де цей механізм вже ефективно працює. Зокрема, в європейських країнах нотаріуси мають значні повноваження у сфері виконання зобов'язань, і механізм виконавчого напису є досить ефективним для кредиторів.

Історична картина формування та розвитку нотаріату зарубіжних країн переконливо ілюструє впливовість нотаріату на економіку держави, починаючи з простого пересічного громадянина і закінчуючи великими міжнаціональними компаніями [7, С. 215].

Міжнародний досвід показує, що ключовими аспектами для успішного функціонування інституту виконавчого напису є чітка регламентація підстав для його видачі, наявність механізмів контролю та гарантій для обох сторін, а також ефективні способи оскарження.

З аналізу наукових праць з вітчизняної теорії цивільного процесу і практики Європейського суду з прав людини зроблено висновок, що стягнення за виконавчим написом є невід'ємним компонентом нотаріальної форми захисту цивільного права, який забезпечує реалізацію результатів відповідного нотаріального провадження, аналогічно вимозі здійсненності судового рішення в цивільному судочинстві [8, С. 3].

Для України важливим є впровадження більш детальних правових норм, що забезпечать прозорість і справедливість процедур примусового виконання, а також адаптація міжнародних практик щодо інституту виконавчого напису до правових реалій України.

Нотаріальна діяльність має превентивний (попереджувальний) характер, захищаючи права і законні інтереси громадян від можливих порушень у майбутньому, надаючи нотаріальним документам безспірного характеру. Правочин, засвідчений у нотаріальному порядку, убезпечує набувача прав від усяких несподіванок, є правомірним і стійким. Превентивна роль нотаріату проявляється при вчиненні нотаріальних дій, відмові в їх здійсненні, роз'ясненні сторонам наслідків вчинених ними дій [9, С. 144].

Незважаючи на те, що виконавчий напис значно спрощує процес примусового виконання, ефективність цієї процедури в значній мірі залежить від роботи органів виконавчої служби. З метою оптимізації інституту виконавчого напису потрібно удосконалити систему виконавчого провадження, покращити матеріально-технічне забезпечення й підвищити кваліфікацію нотаріусів та державних і приватних виконавців.

Особливо важливим є підвищення ефективності роботи виконавців у процесі стягнення майна та забезпечення належного контролю за процесом, адже тільки за умови належної роботи нотаріусів та державних і приватних виконавців система виконавчого напису зможе повноцінно функціонувати.

Слід зазначити, що однією з важливих проблем є відсутність належного правового захисту для боржника на етапі видачі виконавчого напису, оскільки боржник може заявити свої заперечення лише після початку виконання рішення, виникає потреба в удосконаленні механізмів попереднього судового контролю або встановлення інших запобіжників.

У випадках, коли виникають складні правові ситуації або є спірні питання щодо виконання зобов'язань, залучення судового контролю може бути оптимальним рішенням для забезпечення правових гарантій для обох сторін.

У зв'язку з розвитком технологій та цифровізації важливо використовувати нові можливості для вдосконалення процедури виконання виконавчого напису. Звертаємо увагу, що цифровізація процесу виконання виконавчого напису дає можливість значно зменшити часові витрати, автоматизувати процедуру перевірки документів та забезпечити прозорість процесу для всіх учасників.

Неоднозначність у правовому регулюванні інституту виконавчого напису спричиняє також проблеми у відновленні прав боржника в разі неправомірної видачі виконавчого напису. На практиці боржник може бути змушений звертатися до суду для скасування виконавчого напису, що вже призвело до початку виконавчого провадження. Цей процес може бути тривалим, а відшкодування збитків за неправомірне стягнення майна – ускладненим через недосконалий рівень правових механізмів компенсації.

Зауважимо, що судова практика вказує на ключові аспекти, які впливають на розвиток інституту виконавчого напису: підвищення вимог до документального підтвердження безспірності заборгованості – суди акцентують увагу на необхідності надання належних документів, які підтверджують безспірність заборгованості, що підвищує вимоги до нотаріусів при вчиненні виконавчих написів; дотримання процедурних норм: порушення нотаріусом встановленого порядку вчинення виконавчого напису може призвести до його визнання таким, що не підлягає виконанню, що підкреслює важливість суворого дотримання процедурних норм та ін. Це вимагає від нотаріусів, виконавців та усіх юристів уважного підходу до процесу вчинення виконавчого напису, ретельної перевірки документів та врахування всіх можливих правових обмежень, що забезпечить ефективне використання цього інструменту для захисту прав кредиторів.

Базуючись насамперед на правових позиціях Європейського суду з прав людини, можна стверджувати, що стягнення за виконавчим написом нотаріуса є невід'ємним компонентом нотаріальної форми захисту, який забезпечує реалізацію результатів відповідного нотаріального провадження [8, С. 171–172].

Один із перспективних шляхів розвитку інституту виконавчого напису полягає в інтеграції механізмів позасудового захисту – примирення та медіації, які можуть бути використані ще до початку примусового виконання.

Використання медіації для врегулювання суперечок між кредитором і боржником допоможе знизити навантаження на судову систему і органи виконавчої служби. Інститут медіації активно застосовується європейськими країнами, де такий альтернативний спосіб розв'язання спору дає змогу сторонам досягти компромісу без судового втручання.

Крім того, збільшення повноважень нотаріусів, особливо у сфері примусового виконання, є одним із перспективних шляхів для підвищення ефективності інституту виконавчого напису. Зокрема, передбачення можливості нотаріусами не тільки видавати виконавчий напис, але й здійснювати додаткові процедури контролю за виконанням, також дозволить зменшити навантаження на судову систему та державні органи виконавчої служби. Надання нотаріусам сучасних інноваційних засобів для роботи з електронними реєстрами дозволить підвищити ефективність їх практики.

Інститут виконавчого напису в Україні, незважаючи на свою практичну значимість, потребує суттєвих змін та вдосконалення. Проблеми правової невизначеності, ризики для боржників та зловживання з боку кредиторів свідчать про необхідність прийняття нових, чітких норм для ефективного застосування цього інституту.

Отже, актуальним для України в розвитку інституту виконавчого напису є застосування альтернативних методів вирішення спорів, зокрема, шляхом медіації у цивільному процесі, – це дозволить досягти більш збалансованих рішень у конфліктах, не вдаючись до примусового виконання. Міжнародний досвід, використання сучасних технологій, удосконалення інститутів нотаріату та виконавчої служби можуть стати важливими кроками для подальшого розвитку інституту виконавчого напису в Україні.

Висновки. У цивілістичному процесі інститут виконавчого напису має великий потенціал, однак для досягнення максимальної ефективності необхідно вирішити ряд проблем, що включає удосконалення процедур його видачі, забезпечення гарантій для боржника, підвищення ефективності нотаріату і виконавчої служби та запровадження новітніх цифрових технологій.

Інститут виконавчого напису в Україні потребує удосконалення з урахуванням європейських стандартів. Важливим кроком є перехід до цифровізації у сфері виконавчого напису, посилення захисту боржника та перегляд повноважень нотаріуса. Запозичення кращого європейського досвіду забезпечить баланс між оперативністю виконання зобов'язань та правовими гарантіями для боржника. У контексті інтеграційних процесів і реформи правосуддя в Україні особливого значення набуває адаптація кращих зарубіжних практик щодо виконавчого напису.

У перспективі інститут виконавчого напису має включати не лише удосконалення правових процедур, а й залучення інноваційних підходів, таких як медіація. Підкреслимо, що тільки в умовах чіткої правової регламентації можна досягти справедливості, прозорості та ефективності в процедурі

примусового виконання зобов'язань. Потрібно сприяти розвитку правових механізмів, що дозволяють як кредиторам, так і боржникам ефективно і справедливо вирішувати спори, зменшуючи навантаження на судову систему і органи примусового виконання, з урахуванням сучасних цифрових технологій та міжнародного досвіду.

Література:

1. Андрущенко Т. С., Салай М. Г. Юридична природа виконавчого напису нотаріуса та його місце в системі нотаріальних проваджень. Кримінально-виконавча система: Вчора. Сьогодні. Завтра. 2022. № 1(11). С. 101–111.
2. Закон України «Про нотаріат» від 2 вересня 1993 року. URL: № 3425-XII <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12#Text> (дата звернення: 16.04.2025).
3. Закон України «Про виконавче провадження» від 2 червня 2016 року № 1404-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19#Text> (дата звернення: 16.04.2025).
4. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 16.04.2025).
5. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 року № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення: 16.04.2025).
6. Сірко В.С. Сучасні тенденції розвитку нотаріату в Україні: вплив законодавчих змін та перспективи подальшого розвитку. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки. 2023. Том 34 (73). № 1. С. 212–215.
7. Орзіх Ю.Г. Нотаріат в країнах Європи. *Актуальні проблеми держави і права*. 2012. Випуск 66. С. 208–216.
8. Серветник А.Г. Виконавчий напис нотаріуса як спосіб реалізації нотаріальної форми захисту цивільних прав : дис. ... доктора філософії в галузі знань 08 Право : спец. 081: Київ, 2020. 232 с.
9. Глущенко Ю. В. Роль нотаріату як інституту попереджувального судочинства : збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету ім. Г.С. Сковороди. Серія: Право. 2014. Вип. 21. С. 142–150.

References

1. Andrushchenko, T. S., & Salai, M. H. (2022). Yurydychna pryroda vykonavchoho napysu notariusu ta yoho mistse v systemi notarialnykh provadzhenn [Legal nature of the notary's executive inscription and its place in the system of notarial proceedings]. *Kryminalno-vykonavcha systema: Vchora. Sohodni. Zavtra – The penal system: Yesterday. Today. Tomorrow*, 1 (11), 101-111 [in Ukrainian].
2. Pro notariat: zakon Ukrainy [On the Notary: Law of Ukraine]. (1993, September 2). Verkhovna Rada of Ukraine, Kyiv, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12#Text> (accessed: 16 April 2025) [in Ukrainian].
3. Pro vykonavche provadzhennia: Zakon Ukrainy [On the Enforcement Proceedings: Law of Ukraine]. (2016, June 2). Verkhovna Rada of Ukraine, Kyiv, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12#Text> (accessed: 16 April 2025) [in Ukrainian].
4. Tsyvilnyi kodeks Ukrainy [Civil Code of Ukraine]. (2003, March 18). Verkhovna Rada of Ukraine, Kyiv, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (accessed: 16 April 2025) [in Ukrainian].
5. Tsyvilnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy [Civil Procedure Code of Ukraine]. (2004, March 18). Verkhovna Rada of Ukraine, Kyiv, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (accessed: 16 April 2025) [in Ukrainian].

6. Sirko, V.S. (2023). Suchasni tendentsii rozvytku notariatu v Ukraini: vplyv zakonodavchykh zmin ta perspektyvy podalshoho rozvytku [Current trends in the development of notaries in Ukraine: the impact of legislative changes and prospects for further development]. *Vcheni zapysky TNU imeni V.I. Vernadskoho. Serii: yurydychni nauky – Scientific Notes of Vernadskyi National University. Series: legal sciences*, 34 (73), 1, 212-215 [in Ukrainian].

7. Orzikh, Yu.H. (2012). Notariat v krainakh Yevropy [Notary in European countries]. *Aktualni problemy derzhavy i prava – Current issues of state and law*, 66, 208-216 [in Ukrainian].

8. Servetnyk, A.H. (2020). Vykonavchyi napys notariusya yak sposib realizatsii notarialnoi formy zakhystu tsyvilnykh prav [Notary's executive inscription as a way to implement the notarial form of civil rights protection]. Candidate's thesis. Kyiv [in Ukrainian].

9. Hlushchenko, Yu.V. (2014). Rol notariatu yak instytutu poperedzhuvalnoho sudochynstva [The role of notaries as an institution of preventive justice]. *Zbirnyk naukovykh prats Kharkivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu im. H.S. Skovorody. Serii: Pravo – Collection of scientific works of H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University. Series: Law*, 21, 142-150 [in Ukrainian].